

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Кафедра української мови і літератури

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор із науково-педагогічної
роботи *П. Каталія* **МИХАЛЬЧЕНКО**
28 серпня 2024 р.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ЛІТЕРАТУРНЕ КРАЄЗНАВСТВО
ступінь бакалавра
Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка
спеціальність 014.01 Середня освіта (Українська мова і література),
освітньо-професійна програма «Середня освіта (Українська мова і література)»

Миколаїв – 2024

Програму розроблено та внесено: Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Родіонова Інна Григорівна, доцент кафедри української мови і літератури, кандидат філологічних наук, доцент.

Програму схвалено на засіданні кафедри української мови і літератури

Протокол від «26» серпня 2024 року №1

Завідувач кафедри української мови і літератури (Лілія РУСКУЛІС)

Програму погоджено навчально-методичною комісією філологічного факультету

Протокол від «27» серпня 2024 року №12

Голова навчально-методичної комісії (Ольга ДЕМ'ЯНЕНКО)

Програму погоджено навчально-методичною радою університету

Протокол від «27» серпня 2024 року №11

Голова навчально-методичної ради (Наталія МИХАЛЬЧЕНКО)

Анотація

Курс «Літературного краєзнавства» покликаний сформувати у студентів розуміння історичних та культурних зв'язків рідного краю з історією і життям всієї нашої держави, співставити минуле і сьогодення, тим самим краще осягнути сучасний стан літератури зокрема та культури загалом.

У процесі вивчення дисципліни удосконалюється і систематизується теоретична та практична підготовка студентів завдяки ознайомленню із зовнішніми та внутрішніми законами розвитку регіонального пласту літератури.

Визначено загальнонаціональні тенденції розвитку літератури; окреслено історичну змінюваність напрямів, жанрів і стилів від поч. ХХ ст. до сучасності; сформовано знання студентів про основні етапи становлення літературних традицій Миколаївщини; з'ясовано специфіку жанрово-стильових та ідейно-художніх особливостей літератури рідного краю; закріплено знання літературознавчих понять; встановлено характерні особливості індивідуального стилю митців, чия творчість пов'язана із Південним Прибужжям; проаналізовано провідні мотиви лірики, іманентні риси прози та драматургії.

Ключові слова: фольклор, краєзнавство, періодичні видання, стан і перспективи розвитку літератури, мотиви й образи лірики, жанр, стиль, історична романістика, фантастична проза, драматургія.

Summary

The course «Literary Local History» designed to form students' understanding of the historical and cultural connections of the native region with the history and life of our entire state, to compare the past and the present, thereby better understanding the current state of literature in particular and culture in general.

In the process of studying the discipline, the theoretical and practical training of students improves and systematizes thanks to familiarization with the external and internal rules of the development of the regional layer of literature.

National trends in the development of literature are determined; outlined the historical variability of directions, genres and styles from XX century to modern times; was formed students' knowledge of the main stages of formation of the literary traditions of the Mykolaiv region; the specifics of the genre-stylistic and ideological-artistic features of the literature of the native region were clarified; strengthened the knowledge of literary concepts; the characteristic features of the individual style of artists whose work is connected with the Southern Bug river region are established; the leading motives of lyrics, immanent features of prose and drama are analyzed.

Key words: folklore, local history, periodic publications, the state and perspectives of the development of literature, motives and images of lyrics, genre, style, historical romance, fantastic prose, drama.

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Літературне краєзнавство» складено відповідно до освітньо-професійної програми «Середня освіта (Українська мова і література)» підготовки бакалаврів спеціальності «014 Середня освіта (Українська мова і література)».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є: творчість митців, пов'язаних із Південним Прибужжям, провідні мотиви їх лірики, іманентні риси прози та драматургії.

Міждисциплінарні зв'язки: «Філософія», «Теоретичні проблеми літературознавства», «Мовознавство», «Історія української та зарубіжної літератури (в т. ч. Фольклор)», «Історія України».

1. Мета, завдання навчальної дисципліни та очікувані результати

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Літературне краєзнавство» є ознайомлення студентів із кращими здобутками літераторів Миколаївщини, розширення уявлення про літературний процес в Україні ХХ – початку ХХІ століть; виховання у студентів почуття поваги до своєї культури, мови, традицій.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Літературне краєзнавство» є: навчити студентів орієнтуватися в перипетіях регіонального літературного процесу; розуміти основні напрями його розвитку, вдосконалювати навички аналізу з літературних творів у єдності змісту і форми, об'єктивно аналізувати сучасний стан літературного процесу, прищеплювати студентам відчуття необхідності виходити із загальнонаціональних інтересів.

Програмні результати навчання:

ПРН 2. Знати історію та культуру України; вміти дискутувати про історичне минуле й сучасність у політичному та культурному контексті, критично осмислювати проблеми у сфері історії.

ПРН 5. Здійснювати пошук, інтерпретацію та синтез наукової інформації, отриманої з різних джерел із дотриманням принципів академічної доброчесності.

ПРН 12. Уміти оперувати сучасним категоріально-термінологічним апаратом літературознавства; знати тенденції української та зарубіжної літератури (в т. ч. фольклору) як теоретичного базису дослідницької й прикладної діяльності в галузі літературознавства.

ПРН 13. Уміти організувати навчальний процес у закладі загальної середньої освіти й реалізувати професійно-практичні засади навчання української мови літератури; здійснювати педагогічну діяльність в умовах реформування сучасної школи, реалізації концепції мовної освіти в Україні.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальнопредметні:

ЗК 1. Здатність реалізувати свої права й обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини та громадянина в Україні.

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності й досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної галузі, її місця в загальній системі знань про природу й суспільство та розвиток суспільства, техніки та технологій.

ЗК 3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 4. Здатність спілкуватися іноземною (англійською) мовою.

ЗК 5. Здатність до виконання навчально- й науково-дослідницьких завдань; володіння науково-дослідними методами відповідно до фахового спрямування.

ЗК 6. Здатність організувати здоровий спосіб життя.

ЗК 7. Здатність проявляти повагу до української національної культури; з'ясовувати проблеми сучасної мовної та інформаційної політики.

ЗК 8. Здатність бути відповідальним, ініціативним; працювати в команді, розподіляти функції у виконанні спільної діяльності.

ЗК 9. Здатність розробляти й застосовувати інформаційно-комунікаційні технології в професійній та науковій діяльності.

II. Фахові:

ФК 1. Здатність аналізувати процес практичної підготовки фахівця у ЗВО; адаптувати систему наукових знань у професійну діяльність і в площину освітнього компонента.

ФК 2. Здатність усвідомити, критично осмислити й узагальнити досвід національного державотворення; висвітлювати специфіку становлення й розвитку історії України.

ФК 5. Здатність до програмування, організації та поетапного проведення теоретичних досліджень, виконання експериментальної роботи й висвітлення здобутих наукових студіювань у виданнях різної категорії; самостійного провадження науково-дослідницької роботи; репрезентації отриманих результатів на наукових заходах на засадах принципів академічної доброчесності.

ФК 6. Здатність аналізувати дослідження про природу психічного та особистості як носія цього психічного; формувати уявлення про закономірності, етапи, умови й критерії успішного протікання психічних процесів.

ФК 10. Здатність організувати освітній процес у закладах освіти з використанням сучасних, науково обґрунтованих, традиційних та інноваційних технологій, методів, прийомів, засобів; створювати сприятливі умови для розвитку, навчання й виховання здобувачів освіти.

ФК 12. Здатність до розуміння місця літературознавства в системі сучасної гуманітарної освіти; оволодіння навичками аналізу українського та світового літературних процесів у теоретичному й практичному та синхронічно-діахронічному аспектах; уміння використовувати здобутки регіонального письменства для формування національної свідомості здобувачів освіти, їхньої моралі, ціннісних орієнтацій.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Тема 1. Основні етапи культурного становлення Миколаївщини. Громадська, просвітницька, літературна та фольклористична діяльність М. Аркаса. Творчість С. Черкасенка та Дніпрової Чайки у процесі пробудження національної культури краю. Театр корифеїв на Миколаївщині.

Тема 2. Культурно-мистецьке життя Миколаївщини у 1910-1930-х рр. Функціонування літературних угруповань. М. Лагута та його внесок в історію культури рідного краю. Художня спадщина Д. Надіїна. Роль працівників кафедри української мови та літератури Миколаївського ІНО у процесі становлення культури краю. Літературознавчі здобутки Ю. Бойка-Блохина та І. Борщака. Творчість С. Крижанівського, Л. Вишеславського і Миколаївщина. Художньо-документальна повість С. Піскурьова «Миколаїв. Рік 1917. Червоні коліщатка».

Тема 3. Поетична творчість письменників Миколаївщини у сер. ХХ ст. Культурологічна діяльність Б. Мозолєвського як археолога та поета. М. Вінграновський і шістдесятництво; провідні мотиви лірики. Перекладацька, публіцистична, поетична творчість В. Бойченка. Історіософські мотиви лірики Д. Кременя.

Тема 4. Поетичні набутки миколаївських літераторів. Легенди і перекази Південного Прибужжя в поезії Л. Чижової. Художні відкриття С. Іщенко. Здобутки молодих поетів Миколаївщини: Н. Білецької, Кс. Коваленко, Сашка Обрія та ін.

Тема 5. Проблематика та жанрово-стильова своєрідність прози у ХХ ст. Внесок О. Бердника в світову фантастику. Історичні романи О. Глушка. Рідний край у романах О. Сизоненка. Особливості художнього стилю М. Вінграновського-романіста. Художня

рефлексія характеру молодшої людини в творах І.Григурка. Образ сучасника у прозі А. Малярова. Миколаївські реалії у прозі В.Жадька.

Тема 6. Здобутки сучасних миколаївських прозаїків. Психологічна й соціально актуальна проза Л. Матвєєвої, В. Платової. Фентезі В.Васильєва та В. Астрова-Чубенка. Проблематика прози Д. і В. Капранових. Жінка у прозі Л.Бондаренко. Творчі успіхи Ани Пест і Д. Березіної.

Тема 7. Діяльність провідних театрів Миколаєва у ХХ – на поч. ХХІ ст. Запрошення на постановки спектаклів талановитих режисерів із провідних театрів України. Драматичні твори А. Вербеця, С. Піскурьова та В. Понізова, втілені на театральних сценах. Музейні виставкові проекти та інсталяції «Тетральний роз'їзд – 2000», «Казка мого життя», «Відлуння майдану» (С. Піскурьов).

Тема 8. Творчість письменників-комбатантів. Збірка Г. Бабіча «Вірші та пісні. Спогади друзів». О. Терещенко «Життя після 16:30». Г. Молчанов «Готель «Ковток Незалежності»», «Правди різні, а істина – одна», «Перемир'я». О. Пайкін «Незручні замальовки гібридної війни». Книга «Миттєвості війни» (авторський колектив під керівництвом Сергія Макарчука).

Тема 9. Література Миколаївщини в контексті сучасної української культури. Проект Г.Улюри «25 художніх творів із 24 областей України та Криму: дороговказ до корисного читання».

3. Рекомендована література

Базова

1. Література рідного краю. Письменники Миколаївщини: Посібник-хрестоматія /Укладач і заг. ред. Н.Огренич. Миколаїв: Шамрай, 2003. 212 с.
2. Літературна Миколаївщина в особах: Бібліографічний покажчик / За ред. В. Бойченка. Миколаїв: Ганна Гінкул, 2001. 96 с.
3. Родіонова І. Літературне краєзнавство. Навчально-методичні рекомендації та вказівки до самостійної роботи студентів до курсу. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2019. 80 с.
4. Родіонова І. Миколаївщина у творчості митців ХХ-ХХІ ст.: навчально-методичні рекомендації для змішаної форми навчання. Миколаїв: видавець Румянцева Г. В., 2023. 70 с.
5. Старовойт Л.В. Література Миколаївщини: навчальний посібник до курсу «Літературне краєзнавство» для студентів філологічних спеціальностей. Миколаїв: Іліон, 2014. 248 с.

Додаткова

1. Аркас–молодший М. З родинної хроніки. Поезії. Дума про похід... Упорядник та автор передм. Ульяновський В. Миколаїв: [б/в], 1993. 90 с.
2. Баденкова В., Родіонова І. Лінгвокультурологічний аспект перифраз у художньому мовосвіті Д. Кременя. Науковий журнал «Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського». Серія: Філологія. Журналістика. Т. 32 (71). №2. 2021. Ч. 2. С. 1-7.
3. Баденкова В., Родіонова І. Вивчення жанру сонета студентами-філологами (на матеріалі творчості С.Крижанівського). *Педагогічний альманах*: збірник наук. пр. / редкол. В.В. Кузьменко та ін. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2021. Вип. 48. С. 105–112.
4. Башманівська Л. А. Формування художніх смаків учнів основної школи у процесі вивчення літератури рідного краю: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к-та пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання (українська література)». К., 2004. 30 с.
5. Березовська Т. Рід Аркасів: просопографічний портрет на історичному тлі доби. Автореферат дисертації на здобуття наук. ст. канд. іст. наук. Одеса, 2003. 22 с.
6. Бойченко В. З історії словесності Південного Прибужжя: навчальний посібник для

- студентів та учнів. Миколаїв: ТОВ ВІД, 2005. 72 с.
7. Бойченко В. Сторінки шевченкіани Миколаївщини: есе, статті, поезії. Миколаїв : МОШПО, 2010. 228 с.
  8. Бойченко В. Хай вам засяє любов: поезії та переклади. Миколаїв: Можливості Кіммерії, 2010. 388 с.
  9. Використання матеріалів літературного краєзнавства на уроках української літератури в середній школі: методичні рекомендації / Уклад. Л. Старовойт, П. Водяна, І. Береза, Н. Огренич. Миколаїв: МДПІ, 1991. 56 с.
  10. Гич Г. Поезія Дмитра Кременя на уроках літератури рідного краю (на прикладі вірша «Шукаю історичну батьківщину...»). *Вересень*. 2023. Спецвипуск. С. 68–81.
  11. Голобородько Я. Лідер сімдесятників (проза Івана Григурка). *Українська мова та література в школі*. 2005. № 4.
  12. Гусейнов Г. Господні зерна: Художньо-документальний життєпис. У 8 кн.: Кривий Ріг: Видавничий дім, 2000-2004.
  13. Дзюба І. Літературні портрети: продовження есеїстичні розвідки. Київ: Український письменник, 2015. 800 с.
  14. Жадько В. Не маємо права забути: вибране з творчості В. Бойченка та І. Григурка / уклад. В. Жадько. Київ, 2019. 344 с.
  15. Котляр Ю. Літературне дисидентство Олеса Бердника. *Чорноморський літопис*. 2014. Вип. 9. С. 186-190.
  16. Краєзнавча робота в системі філологічної освіти молоді: Матеріали наукової конференції (28-29 жовтня 2011 року) / За ред. Л. Старовойт, С. Підпригори. Миколаїв: МНУ ім. В.О.Сухомлинського. 112 с.
  17. Кремень Т. Українська Атлантида Дмитра Кременя : дискурс творчості / Т. Д. Кремень, Л. В. Старовойт. Миколаїв: Іліон, 2020. 328 с.
  18. Крижанівський С. Спогад і сповідь з ХХ століття. Київ: Стилос, 2002. 282 с.
  19. Купцова В. Література рідного краю. Програма для середньої загальноосвітньої школи. *Слово-диво. Науково-методичний вісник для вчителів української мови та літератури*. Миколаїв: Науково-методичний центр, 1999. 22 с.
  20. Лисенко А.В. Методика використання літературного краєзнавства в системі підвищення кваліфікації вчителів-словесників. Дис. ... канд. пед. наук. К., 2002. 220 с.
  21. Миколаївський державний університет: віхи історії / Укл. В.Д.Будак, Л.В.Старовойт, О.П.Хаєцький, С.В.Підпригора. Миколаїв: Іліон, 2009. 184 с.
  22. Миколаївщина в історії України (Книга для читання з краєзнавства). Частина 1. Миколаїв : ОППО, 2009. 256 с.
  23. Миколаївщина в історії України (Книга для читання з краєзнавства). Частина 2. Миколаїв : ОППО, 2009. 270 с.
  24. Миколаївщина : Літопис історичних подій. Херсон: Олді-плюс, 2002. 712 с.
  25. Мхитарян О. Особливості наукового дослідження учнів-членів МАН лірики Дмитра Кременя. *Вересень*. 2023. Спецвипуск. С. 82–94.
  26. Нарис до творчості Л. Я. Чижової (методичне забезпечення програми «Література рідного краю»). Миколаїв: МОІУВ, 2000. 29 с.
  27. Науковий вісник Миколаївського державного університету. Випуск 7. Філологічні науки. Миколаїв: вид.центр МДУ, 2004. 113 с.
  28. Науковий вісник Миколаївського державного університету. Випуск 14. Філологічні науки. Миколаїв: вид.центр МДУ, 2007. 114 с.
  29. Плотнікова Т. Нащадкам про чарівника слова. *Українська література в загальноосвітній школі*. Науково-методичний журнал. 2011. № 10.
  30. Полтавчук В. Художня самотність дебютних повістей Івана Григурка. *Вісник Одеського національного університету*. Одеса, 2006. С. 199-206.

31. Родіонова І. Історія міста Миколаєва на сторінках роману Івана Григурка «Ватерлінія». *Науковий вісник Миколаївського державного університету*. 2012. Вип. 9. Т. 4. С. 151-154.
32. Родіонова І. Риси українського менталітету в романі Миколи Вінграновського «Северин Наливайко». *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Філологічні науки (літературознавство): зб. наук. пр.; Миколаїв: МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2016. Листопад. Вип. 2 (18). С. 203–206.
33. Скицька У. Наші на карті світу. Історії про людей, якими захоплюється світ. Львів: Видавництво Старого Лева, 2018. 320 с.
34. Слабошпицький М. З пам'яті дзеркала. Те, чого ви не прочитаете в історії літератури: Спогади. Київ: Ярославів Вал, 2019. 544 с.
35. Старовойт Л., Марцінковський І., Мірошніченко О. Художня рецепція постаті Т.Г.Шевченка у творчості письменників Миколаївщини: навчальний посібник. Миколаїв: Іліон, 2014. 190 с.
36. Старовойт Л. Література Миколаївської області; Театральне мистецтво Миколаївщини / Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Миколаївська область / ред. рада вид.: В.Г. Кремень (гол.) та ін.; редкол. тому: В.Д. Будак та ін. К.: Знання України, 2010. С.17–54.
37. Таємини буття Валерія Бойченка : іст.-біогр. та метод. вид. / Миколаїв. обл. ін-т післядипломної пед. освіти ; упоряд., голов. ред. В. І. Шуляр, упоряд. Т. Д. Кремень. Миколаїв : ОППО, 2021. 292 с.
38. Творчість Миколи Вінграновського в літературному контексті ХХ століття. *Матеріали міжвузівської студентської наукової конференції*. Миколаїв: вид.центр МДУ, 2007. 230 с.
39. Шевченківський енциклопедичний словник Миколаївщини / Укл. Марцінковський І. та ін. Миколаїв : НУК, 2014. 596 с.
40. Шкварець В. Микола Миколайович Аркас: життя, творчість, діяльність. Миколаїв Одеса: Тетра, 2002. 260 с.
41. Шкварець В. Ілля Борщак: життя, діяльність, творчість. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2002. 136 с.
42. Шкварець В. Борис Миколайович Мозолевський: життя, творчість. Миколаїв : МДГУ ім. Петра Могили, 2006. 244 с.
43. Шкварець В., Мельник М. Історія рідного краю. Миколаївщина: Навчальний посібник. Миколаїв: МДГУ імені Петра Могили, 2004. 280 с.
44. Шкварець В. Миколаївці: визначні історики і краєзнавці минулого. Миколаїв: ТОВ ВІД, 2004. 105 с.
45. Шкварець В. П. Поет з душею історика / Бойченко В. З історії словесності Південного Прибужжя. Миколаїв : ТОВ ВІД, 2005. С. 3–5.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік.

5. Засоби діагностики успішності навчання: самостійна робота студента, створення індивідуального мультимедійного проєкту, контрольна робота.